

'Over kinderen in weten we

foto | Stijn Rademaker

Op 20 juni sprak Sietske Dijkstra haar rede uit als lector Vrouwenopvang en huiselijk geweld aan de Avans Hogeschool. Een interview over de complexiteit van gezinsgeweld, veranderingen in de opvang en haar lectoraat, 'een keuzevak op niveau'.

U houdt zich al bijna 25 jaar bezig met seksueel misbruik, partnergeweld en vrouwenopvang. Wat maakt deze thema's voor u nog steeds boeiend?

'Samenvattend: de complexiteit van het onderwerp en de verdieping van de aanpak. Als student werkte ik midden jaren tachtig mee aan het onderzoek van Nel Draijer naar meisjes die seksueel misbruikt zijn door verwanten. Ik interviewde een aantal van hen en raakte gegrepen door de complexiteit van de problematiek. Het viel me op dat de ene vrouw door het misbruik voorgoed geknakt leek, terwijl de andere er relatief goed was uitgekomen. Dat fascineerde me en wilde ik begrijpen: welke processen en condities bepalen het overleven en verwerken van misbruik en mishandeling? Waaruit bestaat de veerkracht waarmee volwassenen en kinderen de schadelijke gevolgen van een trauma opvangen en hoe kun je die veerkracht versterken? Door de interviews en het contact met die vrouwen ervoer ik, anders dan ik tevoren verwachtte, dat onderzoek doen heel spannend

en uitdagend kan zijn. Ik had bovendien het geluk samen te kunnen werken met Nel Draijer en later Renée Römken, beiden keien in hun vak.'

'Dat ik me nu, ruim twintig jaar later, nog steeds bezighoud met huiselijk geweld en vrouwenopvang, komt ook door de enorme verdieping en verbreding. Ging het eerst vooral om de directe slachtoffers, nu kijken we ook naar de daders en de getuigen en beseffen we dat die posities lang niet altijd strikt gescheiden zijn. We erkennen nu ook dat er vrouwen zijn die hun mannelijke partner mishandelen, dat partners elkaar mishandelen, dat geweld niet voorbehouden is aan heteroseksuele relaties, dat een mishandelde moeder zelf weer haar kind kan mishandelen, en dat die posities kunnen wisselen. Tegelijkertijd moet je wél de verhoudingen in het oog houden: de *impact* van de klap die een man zijn vrouw uitdeelt is nog altijd een andere dan die van de vrouw die haar man (terug)slaat.'

de vrouwenopvang nog veel te weinig'

'Het is jammer dat die veelvormigheid en veelsoortigheid verdoezeld worden door alle geweld in de privésfeer nu 'huiselijk geweld' te noemen. Omgaan met partnergeweld en kindermishandeling zijn van oudsher gescheiden vakgebieden met verschillende aanpak en interventies. Ik vind dat je van al die geweldsmanifestaties goed moet weten waar het om gaat en wat de samenhang is. Pas dan kun je ze geïntegreerd aanpakken. AMK's hebben bijvoorbeeld veel aandacht voor kinderen als getuige van geweld, maar ze hebben moeite om de ernst van partnergeweld in te schatten. Het gevaar bestaat dan dat ze partnergeweld als een incident in plaats van als een structureel probleem zien. Als er kinderen in het spel zijn, dan moet je bij een 'geval van huiselijk geweld' uitzoeken waaruit dat geweld bestaat en ook kijken hoe het staat met de opvoeding en het ouderschap.' 'Een andere verbreding zie ik in het aantal betrokken instanties. Geweld tussen partners en in gezinnen is nu ook een thema voor de gemeente, de politie, de school, de woningbouwvereniging, noem maar op. Dat biedt allerlei mogelijkheden voor de preventie, opvang en hulp. Het schept ook nieuwe verplichtingen ten aanzien van scholing en samenwerking.'

Is de doelgroep in die kwart eeuw ook veranderd?

'Het aantal vrouwen uit migrantengezinnen in de vrouwenopvang is natuurlijk fors toegenomen. Net als de meeste andere cliënten zijn ze zelden economische zelfstandig, laag opgeleid en hebben ze meestal een klein netwerk. In sommige culturen weegt, anders dan bij de witte Nederlandse, het familiebelang zwaarder dan je eigen positie als individu. Veel meer dan autochtone vrouwen nemen allochtone cliënten dan ook, figuurlijk en soms letterlijk, hun hele familie mee. Als er bijvoorbeeld sprake is van eergegrelateerd geweld, dan is het verbreken van alle familiebanden alleen een uiterste oplossing. Je kunt ook uitzoeken wie de vrouw kan steunen en of er familieleden met

gezag zijn die bereid zijn om te bemiddelen.' 'In de beginjaren had je veel meer draaideurcliënten, vrouwen die kort in de opvang verbleven en na een tijdje weer terugkwamen. Aan intensieve begeleiding en hulpverlening werd toen, zeker in de blijf-van-mijn-lijfhuizen, nog niet zo veel gedaan. Nu verblijven vrouwen vaak langer in de opvang en weten we, dankzij onderzoek van bijvoorbeeld Judith Wolf, veel beter wie de verschillende cliënten zijn en welke hulpvragen ze hebben. Meestal is sprake van meervoudige problematiek: het geweld in het gezin is daar slechts één onderdeel van, maar wel het onderdeel dat de rest lang overschaduwet. Veel vrouwen hebben posttraumatische stress, psychiatrische klachten, een verstandelijke beperking of kampen met een verslaving. Sommige moeders onder hen hebben problemen met de verzorging en opvoeding van hun kinderen of het gezin zit diep in de schulden, noem maar op. Wanneer de mishandeling stopt, komen de andere problemen vaak pas aan de oppervlakte. Dat zie je ook bij de kinderen die balorig, boos, verdrietig en onzeker kunnen zijn. Er is dringend behoefte aan onderzoek naar kinderen in de vrouwenopvang: wat zijn hun kenmerken en hulpvragen?'

In uw rede, met als hoofdtitel 'Bring in the family' pleit u er zelf voor om de familie van een cliënt veel nadrukkelijker te betrekken bij de opvang en hulp. Is dat een pleidooi voor een methodische koerswijziging?

'In de jaren tachtig en negentig knipten we de mishandelende vaders gewoon af van het gezin. De ideologische veren heeft de vrouwenopvang nu wel van zich afgeschud en daardoor is er ruimte om na te denken over het systeem waarvan een mishandelde vrouw en haar kinderen deel uitmaken. Het is niet langer taboe om ook iets te doen met de vaders. We keuren het geweld nog steeds af, maar je kunt er niet omheen dat veel kinderen hun vader missen. En hij heeft ook rech-

ten, zoals het recht op informatie, hulp en, als het kan, het herwinnen van de vaderrol. Mannen die hun partner blijven bedreigen of het geweld ontkennen of bagatelliseren, moet je buiten de deur houden. Er is altijd een zorgvuldige risicotaxatie nodig. Maar vaders die erkennen dat ze fout zaten en een daderbehandeling ondergaan, kun je niet uitsluiten.'

'Er zijn te weinig mannen werkzaam in de vrouwenopvang'

'Zo'n systeemgerichte benadering vind je ook in een groeiend aantal projecten voor "begeleide terugkeer" voor partners die wél met elkaar willen doorgaan op voorwaarde dat het geweld stopt. Als je de twee alleen scheidt, dan blijft het conflict onbehandeld. Daarin zijn we nu echt verder dan landen als Spanje of Oostenrijk waar het in de opvang nog exclusief om vrouwen en kinderen gaat.' 'Vaders hebben nu meer mogelijkheden om contact te onderhouden met hun kinderen, bijvoorbeeld door chatten, maar ook door, al dan niet gesuperviseerde bezoeken. Het idee van mannen binnen de muren van de vrouwenopvang was lang ondenkbaar, net zoals mannen die er als beroepskracht werken. Van die laatsten hebben we er echter nog veel te weinig.'

Krijgen naast de vaders ook de kinderen meer aandacht?

'Kinderen waren altijd al in beeld. Wat veel kapot heeft gemaakt, zijn de discussies in de jaren negentig over de kerntaken van de opvang. De uitkomst was dat die vooral bad, bed en brood moest bieden. Daarmee verdween bij een aantal instellingen het ooit levendige kinderwerk, daar moesten andere instanties zich maar mee bezighouden. Dat geldt minder voor de Fiom-huizen zoals Valkenhorst die zich van oudsher richten op kinderen en moeders. Valkenhorst heeft zelfs een jeugdzorgerkenning en plaatst regelmatig vrouwen en kinderen op verwijzing van bureau jeugdzorg.'

'De gevolgen voor kinderen van het geweld tussen hun ouders zijn lang verwaarloosd. Met de opvang van hun moeder ben je er niet. Als nu bijvoorbeeld van een kind wordt vastgesteld dat

hij of zij in aanmerking komt voor het groepsprogramma 'Let op de kleintjes', dan wordt wonen in een opvangcentrum regelmatig als een contra-indicatie beschouwd. Om in aanmerking te komen voor bepaalde hulp is bijvoorbeeld een 'stabiele gezinssituatie' vereist en dat predicaat geldt dan niet voor de opvang. De verbinding met de jeugdzorg is in veel gevallen nog onvoldoende. We moeten veel meer uitgaan van de zorgbehoeften van de verschillende groepen in en ook ná de opvang.'

Hoe gaat de vrouwenopvang om met moeders die zelf hun kinderen verwaarlozen of mishandelen?

'Gelukkig steeds beter, dat wil zeggen er wordt ingegrepen als een vrouw geen goede opvoeder is of kan zijn. Misschien staan haar eigen trauma's haar rol als moeder tijdelijk in de weg, het kan zijn dat ze verstandelijk beperkt is of dat ze eerst van een verslaving moet afkicken. Dat kan voor vrouwen schrikken zijn: je zoekt veiligheid en dan dreig je 'je kind kwijt te raken'. Uithuisplaatsingen van kinderen doen zich bij Valkenhorst twintig keer per jaar voor. Er wordt dan altijd geprobeerd de instemming van de moeder te krijgen, maar soms lukt dat niet. Voor veel moeders is het ook een opluchting dat anderen hen ondersteunen bij de zorg voor hun kinderen.'

'De vrouwenopvang in Nederland is vaak een hogedrukpan, een concentratie van problemen, wat samenleven niet makkelijk maakt. Zo heeft Valkenhorst 94 plaatsen tegenover bijvoorbeeld maximaal 35 in een Canadees opvanghuis. We zouden veel kleinere leefeenheden moeten hebben en veel meer tussenvormen van semizelfstandig wonen. Gelukkig komen die er ook steeds meer.'

'Wanneer vrouwen en kinderen in de crisisopvang binnenkomen, hebben ze tijd nodig om op verhaal te komen. De moeders hebben vaak weinig goede ouderervaringen die de band met hun kinderen bevestigen. Als je ze de gelegenheid biedt om samen leuke dingen te doen, dan ervaren ze iets wat ze meestal lang niet hebben meegemaakt. In gezinnen met veel geweld gebeurt weinig leuks. Eigenlijk is de hulp steeds maatwerk.'

U bent twee dagen per week lector gedurende een periode van drie jaar. Daarin wordt van u verwacht dat u onderwijs geeft, onderzoek doet, een kennis-

'In gezinnen met veel geweld gebeurt weinig leuks'

kring leidt en ook nog internationaal opereert. Is dat allemaal haalbaar?

'Ik doe het niet alleen, maar het is inderdaad veel. Zo'n lectoraat is misschien wel typisch Nederlands: je moet alles aanpakken en alles een beetje en dat dan *in no time* realiseren. Als ik alleen al kijk naar onderzoek: de vaardigheden die hbo-studenten daarin hebben, houden niet over. Wil je die verbeteren, dan moet je hen, zoals ik nu doe, welیکیs intensief begeleiden. Voor vakinhoudelijke verdieping is op een hogeschool weinig ruimte in het basiscurriculum. Maar dat geldt ook voor de professionals. Aan pilots en projecten is er in ons land geen gebrek, maar het ontbreekt vaak aan het vervolgtraject: ervoor zorgen dat de beroepspraktijk een effectief gebleken methode invoert en de professionals de gelegenheid bieden om zich de benodigde kennis en kunde eigen te maken en dat te verankeren in de opleiding. Ik zou willen dat de ministers Plasterk en Rouvoet zich daaraan committeren.'

'Een lectoraat is nu een soort keuzevak op niveau.

Maar ik vind de hbo's ook lefgozers die maatschappelijke vragen naar het onderwijs brengen. Dat miste ik toen ik aan de universiteit werkte. Daar was toch weinig leven en was de buitenwereld vaak ver weg. Lectoraten verbinden de praktijk met onderwijs en toegepast onderzoek. Zo doen we in onze kenniskring onderzoek naar hoe we in Valkenhorst vrouwen met een verstandelijke beperking en kinderen het beste kunnen begeleiden. Daarmee komen we direct tegemoet aan een dringende behoefte van beroepskrachten.'

Maurice van Lieshout

Zelfstandig gevestigd publicist en daarnaast eindredacteur van dit tijdschrift.

Sietske Dijkstra, *Bring in the family. Huiselijk geweld, vrouwenopvang en (aankomende) professionals nader beschouwd*. Lectorale Rede Avans Hogeschool 20 juni 2008. Breda, Avans Hogeschool, 2008 isbn 978 90 81309110. De tekst is te downloaden op www.avans.nl